

Trestní právo

Obecně

Trestní právo je jedním z odvětví práva veřejného, jeho účelem je chránit práva je chránit práva a oprávněné zájmy osob, společnosti a sátu před trestnými činy. Trestní právo je prostředek „ultima ratio“ tedy použije se pouze v tom případě, že všechny jiné prostředky jsou pro danou situaci nedostačující. Také trestní právo dělíme na právo hmotné a procesní. Hmotné právo určuje která jednání jsou škodlivá a jaké tresty můžeme za toho chování ukládat. Hlavním pramenem trestního práva hmotného je zák. 40/2009. Sb. trestní zákoník. Trestní právo procesní stanovuje postup orgánů činných v trestním řízení při objasňování spáchaných trestných činů.¹

Trestní právo jako celek má 4 základní funkce:

- regulativní funkce – stanovuje podmínky trestní odpovědnosti, podmínky pro ukládání trestů a jiných nápravných opatření
- ochranná funkce – chrání před závažným protispolečenským jednáním
- preventivní funkce – předchází páčání trestné činnosti působením jak na konkrétního jedince, tak současně i na celou společnost jako další potenciální pachatele
- represivní funkce – zabraňuje pachateli páčání další trestní činnosti a v průběhu výkonu trestu na něj výchovně působí²

Trestní právo hmotné

Trestní právo hmotné má dvě části – část obecnou a zvláštní. Část obecná se věnuje okolnostem vzniku trestného činu, tedy co je pojmovým znakům trestného činu, jeho vývojovým stadiím, trestněprávní odpovědnosti, druhům trestů a ochranných opatřeních. Zvláštní část se pak věnuje skutkovým podstatám jednotlivých trestných činů, které dělí do několik skupin.

Obecná část

Základem je trestní odpovědnost, tedy porušení norem trestního práva a spáčení trestného činu. Trestný čin můžeme definovat jako protiprávní jednání, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně. Souhrn těchto znaků nazýváme skutkovou podstatou³ Aby došlo ke vzniku trestní odpovědnosti, musí dojít k naplnění čtyř znaků trestného činu- objektu, objektivní stránce trestného činu, subjektu a subjektivní stránce trestného činu.

Objektem je právo, nebo společenský zájem, který je chráněn normami trestního práva, a jeho ohrožení nebo porušení je postihováno trestně právními sankcemi.⁴ Objektem je například lidský život, zdraví, vlastnictví.

Objektivní stránka trestného činu jej charakterizuje z vnějšího pohledu, obligatorně zahrnuje jednání, následek a jejich příčinnou souvislost. Jednání je vnějším projevem vůle pachatele a může být ve dvou základních formách – omisivní, tedy vzniklé činností (např. vražda) a omisivní vzniklé nečinností (např. neposkytnutí první pomoci). Následek je změna objektu trestného činu způsobena jednáním pachatele (např. způsobená škoda, či ublížení na

¹ Fryšták, M. (2009). *Trestní právo hmotné: [stav k 1.1.2010]*. (Vyd. 2., zcela přeprac. a dopl., 2 sv.) Ostrava: Key Publishing. str. 8-9

² Chmelík, J. (2009). *Trestní právo hmotné: obecná část*. (292 s.) Praha: Linde. str.20

³ Chmelík, J. (2009). *Trestní právo hmotné: obecná část*. (292 s.) Praha: Linde. 75

⁴ Kratochvíl, V. (2012). *Trestní právo hmotné: obecná část*. (2. vyd., xl, 921 s.) V Praze: C.H. Beck. str. 229

zdraví). Mezi jednáním a následkem musí být tzv. příčinná souvislost, tedy že škoda vznikla v důsledku jednání, které je popsáno v trestním zákoně.⁵

Subjektem je osoba pachatele trestného činu. Aby byl tento pojmový znak naplněn musí mít pachatel trestní odpovědnost, tedy být starší 15 let (15-18 let je pachatel mladistvý, tedy s omezenou trestní odpovědností) a přičetný, tedy v daný okamžik být schopný posoudit následky svého jednání. Při posuzování je třeba rozlišit zda se jedná o nepřičetnost nezaviněnou (psychická porucha), která způsobuje trestní neodpovědnost, nebo nepřičetnost zaviněnou (v důsledku požití omamných látek), která odpovědnosti nezbavuje, maximálně ji modifikuje.⁶

Subjektivní stránka se dotýká vnitřních vztahů pachatele ke spáchání trestného činu. Obligatorní znakem je zavinění, tedy vnitřní postoj pachatele k jednání a jeho následku. Pokud pachatel chce svou činností způsobit důsledek, jedná se o úmysl přímý (např. vrah chce zavraždit oběť). Pokud ví, že svým jednáním může důsledek způsobit, ale není to jeho hlavním cílem, jedná se o úmysl nepřímý (např. kaskadér na vystoupení hází nože kolem postavy stojící u zdi – pokud se netrefí a hozeným nožem postavu zabije, jedná se o úmysl nepřímý). Nedbalost vědomá je situace, kdy pachatel ví že může způsobit nějaký důsledek, ale spoléhá na to že ho nezpůsobí (např.). Pokud pachatel neví, že může důsledek způsobit, ale vědět mohl a měl (v závislosti na svém vzdělání, věku, společenském postavení), jedná se o nedbalost nevědomou.⁷ Všeobecně platí zásada, že pro naplnění skutkové podstaty je potřeba zavinění úmyslného, pokud zákon nestanoví, že stačí i nedbalost.⁸

Zvláštní část

Jak je již zmíněno výše, zvláštní část trestního práva se věnuje jednotlivým skutkovým podstatám trestných činů. Pro přehlednost se trestné činy dělí do několika skupin (v trestním zákoníku uvedeny jako hlavy) podle toho jaký je jejich objekt, tedy chráněný zájem který ohrožují, nebo porušují. Jedná se například o trestné činy proti životu a zdraví, trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestné činy hospodářské, trestné činy proti majetku a další.

Trestní právo procesní

Trestní právo procesní chrání společnost a stát před trestnými činy tím, že upravuje postup orgánů činných v trestním řízení. Hlavním pramenem trestního práva procesního je zákon č. 141/ 1961 Sb. trestní řád, procesní zvláštnosti týkající se řízení s mladistvými upravuje zákon č. 218/2003 SB. o soudnictví ve věcech mládeže.

Zásady

Trestní řízení je postup orgánů, který stanovuje zákon a jejím úkolem je zjistit, zda byl trestný čin spáchán a pokud ano, tak zjistit jeho pachatele, uložit mu sankci a tuto sankci vykonat.⁹ Trestné řízení je vázáno řadou zásad, které stanovují rámec ve kterém řízení probíhá, řekneme si zde ty nejdůležitější z nich:

- zásada stíhání jen ze závažných důvodů navazuje na čl. 8 odst 2 Listiny základních práv a svobod, který říká, že nikdo nemůže být stíhán, nebo zbaven svobody z jiného důvodu než stanoví zákon. Trestní řízení je tedy možné zahájit pouze za zákonem stanovených podmínek.

⁵ Fryšták, M. (2009). *Trestní právo hmotné: [stav k 1.1.2010]*. (Vyd. 2., zcela přeprac. a dopl., 2 sv.) Ostrava: Key Publishing. str. 38-39

⁶ Kratochvíl, V. (2012). *Trestní právo hmotné: obecná část*. (2. vyd., xl, 921 s.) V Praze: C.H. Beck. str. 191-194

⁷ Chmelík, J. (2009). *Trestní právo hmotné: obecná část*. (292 s.) Praha: Linde. str 113-114

⁸ Ust. § 13 odst. 2 zákona č. 40/2009. Sb. trestní zákoník

⁹ Císařová, D., Fenyk, J., & Gřivna, T. (2008). *Trestní právo procesní*. (Vyd. 1., 822 s.) Praha: ASPI. Srov. 12

- Zásada presumpce nevinoty říká, že na osobu, proti které se vede trestní řízení musí pohlíženo jako na osobu nevinou a to až do té doby, dokud nebude prokázána její vina
- Zásada materiální pravdy reaguje na skutečnost, že v průběhu trestního řízení není možné nalézt absolutní pravdu. Proto je nutné zjistit skutkový stav věci bez důvodných pochybností, tedy tak aby veškeré informace vedoucí k rozhodnutí byly řádně prokázány. Nestačí tedy například, pokud je obžalovaný přízná, je nutné mu to prokázat.¹⁰

Subjekty

V trestním právu procesním vystupuje řada subjektů, které se na průběhu trestního řízení podílejí. Soudy rozhodují o vině a nevině a ukládají tresty, prvním stupněm jsou pravidla okresní soudy, u závažnějších trestných činů rozhodují v prvním stupni krajské soudy. Místní příslušnost se určuje v zásadě podle místa spáchání trestného činu, pokud jej není možné učít, tak podle místa bydliště obviněného. Státní zastupitelství je státní úřad, který uskutečňuje samotné trestní stíhání, soustava státních zastupitelství je stejná jako soudů, tedy u okresního soudu vystupuje okresní zastupitelství, u krajského soudu krajské zastupitelství apod. V průběhu přípravného řízení má dozorovací a rozhodovací funkci, v řízení před soudem má postavení strany. Policejní orgán (Policie ČR, orgány Vojenské policie, Bezpečnostních informačních služeb apod.) se podílí převážně na vyšetřovací činnosti před zahájením trestního stíhání.¹¹

Postavení osoby, proti které se vyšetřování vede se v průběhu trestního řízení mění a v důsledku toho se mění i její označení. Podezřelou je osoba ve chvíli kdy je zadržena ve vazbě. Obviněným se dotýká stává ve chvíli kdy bylo zahájeno trestní stíhání až po nařízení hlavního líčení, od toho okamžiku je nazýván jako obžalovaný. Ve chvíli kdy odsuzující rozsudek nabude právní moci stává se z obžalovaného odsouzený. V průběhu celého řízení je základním právem právo na obhajobu.¹²

Dále se na trestním řízení podílí osoby poškozené, svědci, znalci....

Průběh trestního řízení

Od spáchání trestného činu po vynesení odsuzujícího rozsudku uběhne doba, kterou zákon rozděluje do několik úseků.

Přípravné řízení je první stadiem, které začíná sepsáním záznamů o zahájení trestního řízení, nebo učiněním neodkladných úkonů. V tomto stadiu je činný převážně policejní orgán, který má za úkol učinit všechna potřebná šetření a opatření, která odhalí skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin a kdo byl jeho pachatelem. V průběhu přípravného řízení policejní orgán je oprávněn vyžadovat od osob tzv. vysvětlení, provádět ohledání místa činu, provádět úkony jako je prohlídka těla, odběr krve, a podobně. Jakmile policejní orgán ukončí prověřování a má za to že opatřil dostatek podkladů pro podání obžaloby, zahájí trestní stíhání¹³

Usnesením o zahájení trestního stíhání dojde k obvinění osoby, u které se předpokládá, že trestný čin spáchala. V průběhu tohoto stadia dochází k opětovnému vyšetřování, tentokrát za účelem shromáždit dostatečné množství důkazů k podání obžaloby. Po skončení vyšetřování předloží policejní orgán spis státnímu zástupci s návrhem na podání obžaloby a seznamem provedených a neprovedených důkazů.¹⁴

¹⁰ Oranžový proces str. 124 a násl

¹¹ Fryšťák str 22 a násl.

¹² Čiřářová, D., Fenyk, J., & Ģřivna, T. (2008). *Trestní právo procesní*. (Vyd. 1., 822 s.) Praha: ASPI. Str 171

¹³ Fryšťák

¹⁴ Fryšťák 119

Státní zástupce opětovně prostuduje spis a podá obžalobu, ve které popíše skutkový stav včetně všech rozhodných skutečností, uvede důkazy a může učít některé návrhy (například ochranné léčení, zabrání věci apod.).¹⁵

Soud po prozkoumání žaloby má možnost nařídit předběžné projednání žaloby, v průběhu kterého se prověřuje, zda nedošlo ke skutečnostem, které by mohly ovlivnit řízení před soudem (např. nedostatek, nebo nesprávně provedené důkazy). Zároveň je zde možnost tzv. odklonu, tedy podmíněné zastavení stíhání, nebo odstoupení od stíhání mladistvého, pokud dojde soud názoru, že již došlo k naplnění funkce trestního stíhání.¹⁶

Nejdůležitějším stadiem trestního řízení je tzv. hlavní líčení. Účelem hlavního líčení je projednání obžaloby, provedení důkazů a rozhodnutí o vině a trestu. Hlavní líčení by se mělo konat zásadně za přítomnosti obžalovaného. V jeho průběhu se předvolávají poškození, svědci, znalci a provádějí se důkazy. Na závěr má státní zástupce i obžalovaný závěrečnou řeč.¹⁷ Soud pak vynese rozhodnutí o vině či nevině a o druhu a výši trestu.

Specifické trestné činy ve zdravotnictví

Při práci ve zdravotnictví dochází nejčastěji k tzv. trestným činům proti životu a zdraví, což vyplývá z povahy této činnosti. Pokud dojde ze strany pracovníku k nedbalosti může dojít k poškození zdraví či života pacienta. Tím se zdravotník dopustí trestného činu ublížení na zdraví z nedbalosti, těžké ublížení na zdraví z nedbalosti, případně usmrcení z nedbalosti. Tytéž trestné činy může zdravotník spáchat také jako úmyslné. Pro posouzení je nutné rozlišit co je u zdravotníka považováno za nedbalost a co za úmysl. Povinností zdravotníka je postupovat *lege artis*, tedy v souladu s aktuálními lékařskými poznatky. Pokud tuto povinnost nedodrží a v důsledku toho dojde ke spáchání trestného činu, jedná se o trestný čin nedbalostní. U úmyslného trestného činu je potřeba ba úmysl přímý (tedy chce spáchat), nebo úmysl nepřímý (nechce spáchat, ale je srozuměný s tím, že k tomu může dojít). Příkladem pro nepřímý úmysl je situace, kdy je lékařka, která má noční službu na oddělení a místo toho, aby šla ihned poskytnout potřebnou lékařskou péči pacientovi, napřed v klidu dokouřila cigaretu a pacient v mezidobí zemřel.¹⁸

K trestným činům proti životu a zdraví se řadí také situace, kdy se zdravotník účastní na sebevraždě jiného¹⁹ tzv. euthanasie, pokud nedovoleně přeruší těhotenství ženy (ať už s jejím souhlasem, či bez něho)²⁰, nebo pokud se podílí na šíření nakažlivé lidské nemoci.²¹

Tak trochu zvláštní postavení má trestný čin neposkytnutí pomoci. Každý člověk má povinnost poskytnout první pomoc a pokud tak neučiní, hrozí mu trest odnětí svobody do výše 2 let. Na zdravotníky je kladena odpovědnost ve větším rozsahu, pokud například zdravotní sestra neposkytne pomoc při nehodě, které byla svědkem, hrozí jí trest odnětí svobody v délce až 3 roky, nebo zákaz činnosti.²²

Kromě trestných činů proti životu a zdraví se zdravotníci při výkonu své profese mohou dopustit i například trestného činu podvodu tím že vykáží výkony, které ve skutečnosti neprovedli, trestného činu přijetí úplatku, vytvoření nepravdivého posudku a mnoho dalších.

¹⁵ Císařová, D., Fenyk, J., & Gřivna, T. (2008). *Trestní právo procesní*. (Vyd. 1., 822 s.) Praha: ASPI. Str 436

¹⁶ Císařová, D., Fenyk, J., & Gřivna, T. (2008). *Trestní právo procesní*. (Vyd. 1., 822 s.) Praha: ASPI. Str 448

¹⁷ Císařová, D., Fenyk, J., & Gřivna, T. (2008). *Trestní právo procesní*. (Vyd. 1., 822 s.) Praha: ASPI. Str 456 a násl

¹⁸ Těšínová, J., Žďárek, R., & Polícar, R. (2011). *Medicínské právo*. (Vyd. 1., xxxiii, 414 s.) V Praze: C.H.Beck. str . 353-355

¹⁹ Ust. § 144 odst 2. zákona č. 40/2009. Sb. trestní zákoník

²⁰ Ust. § 159 a násl. zákona č. 40/2009. Sb. trestní zákoník

²¹ Ust. § 152 a násl. zákona č. 40/2009. Sb. trestní zákoník

²² Ust. § 150 zákona č. 40/2009. Sb. trestní zákoník